

سید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱۲۵۸

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی تطبیقی بزه معاونت در جرم در حقوق کیفری ایران، لبنان و انگلستان

استاد راهنما

دکتر جلال الدین قیاسی

استاد مشاور

دکتر عادل ساریخانی

۱۳۸۸/۷/۶

تعمیرات مدارک علمی بولا
شمیسه مدارک

دانشجو:

مهری واحدی

۱۳۸۲

۱۱۸۳۹۵

تاریخ: ۸۷/۸/۲۱

شماره: ۱۱/۷/۴

پیوست:

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد خانم: مهتری واحدی رشته: حقوق جزا و جرم شناسی
تحت عنوان: بررسی تطبیقی معاونت در جرم در حقوق کیفری ایران، لبنان و انگلستان
با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: ۱۳۸۷/۷/۲۹ تشکیل گردید.
در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره با عدد ۱۸/۵ با
حروف همبده و نیم
با درجه: عالی ○ بسیار خوب ○ خوب ○ قابل قبول ○ دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبۀ علمی	امضاء
آقای جلال الدین قیاسی	استاد راهنما	استادیار	
آقای عادل ساریفانی	استاد مشاور	استادیار	
آقای ابوالفتح فالقی	استاد ناظر	استادیار	
آقای علی اشرف طهماسبی نیک	استاد ناظر	مربی	
آقای مصطفی فضائلی	نماینده کمیته تخصیلات تکمیلی	استادیار	

رئیس امور آموزش و تکمیلات تکمیلی
نام و امضاء:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده
نام و امضاء:

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،
دانشگاه قم

کد پستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱

تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱

دورنویس:

معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۲

معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶

معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

تقدیم به:

پیشگاه حضرت ولی عصر، امام زمان (عج)

و

بر آستانه کریمه اهل بیت حضرت فاطمه معصومه (ع)

تقدیر و تشکر

حقیقت هستی حضرت رب العالمین را سپاس که بر بنده خویش منت نهاد و به دیده رحمت به وی نگریست و توفیق قدم نهادن در مسیر علم و دانش را عطا کرد. پس از حمد و ثنای خدای تعالی که الطاف خاصه‌اش از آغاز تا پایان این نوشتار مشمول حال نگارنده بود، از تمام کسانی که به نحوی در تدوین این رساله مرا یاری کردند تشکر می‌کنم.

سپاسگزار از زحمات خالصانه اساتید بزرگوار، استاد راهنما دکتر جلال الدین قیاسی و استاد مشاور دکتر عادل ساریخانی که اینجانب از محضر این دو بزرگوار بهره فراوان بردم. سلامتی و توفیق روز افزون این دو بزرگوار را از خداوند منان مسئلت دارم.

همچنین از خانواده‌ام که مرا در این امر همراهی کردند تشکر و قدردانی می‌کنم.

چکیده

یکی از مسائل مهم و اساسی حقوق جزای عمومی که از گذشته تا به حال در نظام‌های کیفری دنیا مطرح بوده است، بحث معاونت در جرم می‌باشد.

از آنجا که موضع کیفری نظام اسلامی و نظام حقوق کامن لا (Common law)، در برخورد با اعمال مجرمانه معاون و نیز مسئولیت کیفری وی متفاوت می‌باشد، در این تحقیق به مطالعه تطبیقی وجوه اشتراک و افتراق سه نظام کیفری ایران، لبنان و انگلستان در این زمینه پرداخته شده است. در هر سه نظام کیفری، معاونت، یک عنوان مجرمانه مستقل نیست، بلکه امری فرعی و تبعی بود و تحقق آن مستلزم وجود فعل مجرمانه اصلی است.

در حقوق کیفری ایران و انگلستان، ترک فعل مصداق معاونت در جرم محسوب نمی‌گردد، مگر در مواردی که شخص طبق قانون مکلف به جلوگیری از وقوع جرم بوده باشد، که در این موارد قانونگذار ایران، چنین ترک فعلی را تحت عنوان مستقل مجرمانه و نه معاونت قابل تعقیب و مجازات می‌داند. در حقوق کیفری لبنان، ترک فعل در صورتی که مسبوق به توافق پیشینی باشد معاونت در جرم محسوب می‌گردد.

وجود رابطه سببیت میان فعل مجرمانه مرتکب اصلی و مساعدت معاون ضروری است، لیکن ارتباط مستقیم میان معاون و مباشر جرم شرط نیست؛ بدین جهت معاونت در معاونت در هر سه نظام کیفری مورد پذیرش قرار گرفته است. همچنین معاون و مباشر جرم باید تطابق قصد داشته و هدف مشترکی را دنبال نمایند و معاون باید نسبت به عمل ارتكابی خود، عمل ارتكابی مباشر و اوضاع و احوال خاص جرم آگاهی داشته و اعمال خویش را با اراده و قصد مجرمانه مرتکب گردد.

در حقوق ایران، بر خلاف لبنان و انگلستان، معاونت در جرائم غیر عمدی پذیرفته نیست. در حقوق انگلستان، مجازات معاونت و مباشر جرم، یکسان است، لیکن در حقوق ایران مجازات معاون حداقل مجازات مباشر جرم است. موضع قانونگذار لبنان در تعیین مجازات معاونین اصلی شبیه انگلستان و در تعیین مجازات معاونین عادی، شبیه ایران است. دادگاه صالح جهت رسیدگی به جرم معاون همان دادگاهی است که به جرم مجرم اصلی رسیدگی می‌نماید.

کلید واژه: مطالعه تطبیقی، انگلستان، لبنان، تسبیب، مباشرت.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
الف - تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق	۲
ب - فرضیه‌ها	۳
ج - سابقه و پیشینه تحقیق	۳
د - ضرورت انجام تحقیق	۴
ه - اهداف	۴
و - روش تحقیق	۴
ز - سازماندهی تحقیق	۵
فصل اول: کلیات	۶
مبحث اول - واژه‌شناسی و تعریف	۷
گفتار اول - واژه‌شناسی	۷
الف - معنای لغوی معاونت در فرهنگهای عربی	۷
ب - معنای لغوی معاونت در فرهنگهای فارسی	۸
ج - معنای لغوی معاونت در فرهنگهای انگلیسی	۹
گفتار دوم - تعریف اصطلاحی	۱۰
الف - حقوق ایران	۱۰
ب - حقوق لبنان	۱۱
ج - حقوق انگلستان	۱۴

- مبحث دوم - مبانی نظری مسئولیت معاون جرم در سیستمهای مختلف کیفری..... ۱۶
- گفتار اول - سیستم وابستگی مسئولیت کیفری (مجرمیت استعارهای)..... ۱۶
- الف - سیستم استقراض مجازات به طور مطلق (مجرمیت استعارهای مطلق)..... ۱۷
- ب - سیستم استقراض نسبی مجازات (مجرمیت استعارهای نسبی)..... ۱۹
- گفتار دوم - سیستم مسئولیت مستقل و تفکیکی..... ۲۰
- گفتار سوم - سیستم معاونت به عنوان کیفیت مشدده..... ۲۱
- گفتار چهارم - مبانی مجرمیت معاون در حقوق اسلامی..... ۲۲
- الف) منابع قاعده..... ۲۲
- ۱ - کتاب..... ۲۲
- ۲ - سنت..... ۲۴
- ۳ - عقل..... ۲۶
- ۴ - اجماع..... ۲۷
- ب- مفاد قاعده..... ۲۸
- ۱ - مفهوم اعانت..... ۲۸
- ۲ - مفهوم اثم..... ۲۹
- ۳ - مفهوم عدوان..... ۳۰
- مبحث سوم - تاریخچه معاونت در جرم..... ۳۱
- گفتار اول - حقوق ایران..... ۳۱
- گفتار دوم - حقوق انگلستان..... ۳۶
- گفتار سوم - حقوق لبنان..... ۳۷
- مبحث چهارم - مفهوم علت و شرط و سبب در حقوق اسلامی و مقایسه آنها با معاونت در جرم..... ۴۰
- گفتار اول - مفهوم علت، شرط و سبب در حقوق اسلامی..... ۴۰
- الف - علت..... ۴۰
- ب - شرط..... ۴۱
- ج - سبب..... ۴۳

- گفتار دوم - مقایسه علت، شرط و سبب با معاونت در جرم ۴۸
- الف - مقایسه علت با معاونت در جرم ۴۸
- ب - مقایسه شرط با معاونت در جرم ۴۹
- ج - مقایسه معاونت و تسبیب در ارتکاب جرم ۵۰
- فصل دوم : ارکان تشکیل دهنده معاونت در جرم** ۵۳
- مبحث اول - رکن قانونی** ۵۶
- گفتار اول - مجرمانه بودن عمل اصلی ۵۷
- الف - مجرمانه بودن عمل اصلی در حقوق کیفری ایران ۵۷
- ب - مجرمانه بودن عمل اصلی در حقوق کیفری لبنان ۶۰
- ج - مجرمانه بودن عمل اصلی در حقوق کیفری انگلستان ۶۳
- گفتار دوم - آثار و تبعات معاونت استعاره‌ای ۶۶
- الف - شمول علل موجهه جرم بر جرم اصلی ۶۶
- ب - موقعیت معاون جرم در صورت فقدان وصف مجرمانه عمل اصلی ۶۸
- ج - موقعیت معاون در شروع به جرم ۷۰
- ۱- معاونت در شروع به جرم ۷۰
- ۲- شروع به معاونت ۷۱
- ۳- مطالعه تطبیقی ۷۲
- مبحث دوم - عنصر مادی** ۷۵
- گفتار اول - رفتار فیزیکی ۷۶
- گفتار دوم - زمان لازم جهت تحقق معاونت در جرم ۸۳
- الف - تقدم یا اقتران زمان معاونت در جرم ۸۳
- ب - معاونت پس از ارتکاب جرم ۸۶
- گفتار سوم - مصادیق معاونت در جرم در حقوق ایران و تطبیق آن با حقوق لبنان و انگلستان ۸۹
- الف - مصمم کردن دیگری به ارتکاب جرم از طریق تحریک، ترغیب، تهدید، تطمیع و یا دسیسه و فریب و نیرنگ؛ ۹۰

- ۱ - تحریک ۹۰
- ۱ - ۱. بررسی تحریک در حقوق ایران ۹۰
- ۱ - ۱ - ۱. اقسام تحریک ۹۱
- ۱ - ۱ - ۲. شرایط تحقق تحریک ۹۲
- ۱ - ۱ - ۲ - ۱. منجز و مستقیم بودن تحریک ۹۲
- ۱ - ۱ - ۲ - ۲. فریدی بودن تحریک ۹۳
- ۱ - ۱ - ۲ - ۳. مؤثر بودن تحریک ۹۵
- ۱ - ۲. بررسی تحریک در حقوق لبنان ۹۶
- ۱ - ۳. بررسی تحریک در حقوق انگلستان ۹۹
- ۱ - ۴. مطالعه تطبیقی ۱۰۱
- ۲ - ترغیب ۱۰۳
- ۳ - تهدید ۱۰۶
- ۴ - تطمیع ۱۱۰
- ۵ - دسیسه فریب و نیرنگ ۱۱۳
- ب - تهیه وسایل ارتکاب جرم ۱۱۵
- ج - ارائه طریق ارتکاب جرم ۱۱۸
- د - تسهیل ارتکاب جرم ۱۲۱
- مبحث سوم - عنصر معنوی ۱۲۶
- گفتار اول - عنصر روانی معاونت در جرائم عمدی ۱۲۶
- الف - علم و آگاهی ۱۲۷
- ب - اراده یا قصد مجرمانه ۱۲۸
- ج - توافق اراده و وحدت قصد معاون و مباشر ۱۳۳
- د - انصراف معاون و آثار آن ۱۴۰
- گفتار دوم - عنصر روانی معاونت در جرائم غیر عمدی ۱۴۲
- الف - موضع حقوق ایران ۱۴۳
- ۱ - نظرات حقوقدانان ۱۴۳

۱ - ۱. نظرات مخالفین	۱۴۳
۱ - ۲. نظرات موافقین	۱۴۴
۲ - رویه قضایی:	۱۴۵
ب- موضع حقوق لبنان	۱۴۸
ج- موضع حقوق انگلستان	۱۵۰
فصل سوم: محاکمه و مجازات معاون جرم و مسائل فرعی مربوط به معاونت در جرم	۱۵۳
مبحث اول - محاکمه و مجازات معاون جرم	۱۵۴
گفتار اول - دادگاه صالح جهت رسیدگی به جرم معاون	۱۵۴
گفتار دوم - مجازات معاونت در جرم	۱۵۷
الف- مجازات معاون جرم در قوانین جزایی ایران	۱۵۷
ب- مجازات معاون جرم در قوانین جزایی لبنان	۱۶۰
ج- مجازات معاون جرم در قوانین جزایی انگلستان	۱۶۳
مبحث دوم - مسائل فرعی مربوط به معاونت در جرم	۱۶۵
گفتار اول - موقعیت معاون جرم در شرایطی که فاعل اصلی از عوامل رافع مسئولیت کیفری برخوردار است	۱۶۵
گفتار دوم - تأثیر عوامل و کیفیات مخففه و علل موجهه در میزان مجازات معاون جرم	۱۶۸
گفتار سوم - تأثیر کیفیات مشدده بر مجازات معاون	۱۷۱
گفتار چهارم - شمول عفو عمومی بر جرم اصلی و تأثیر آن بر موقعیت معاون جرم	۱۷۴
گفتار پنجم - موقعیت معاون جرم در صورت گذشت مدعی خصوصی	۱۷۵
گفتار ششم - معاونت در معاونت	۱۷۶
مبحث سوم - معاونت به عنوان جرم مستقل	۱۸۰
گفتار اول - معاونت به عنوان جرم مستقل در حقوق ایران	۱۸۱
الف- معاونت به عنوان جرم مستقل در جرائم مستوجب تعزیر	۱۸۱
۱ - در جرائم علیه اشخاص	۱۸۱
۲ - در جرائم علیه اموال و مالکیت	۱۸۲

۱۸۳	۳ - در جرائم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور.....
۱۸۵	ب- معاونت به عنوان جرم مستقل در جرائم مستوجب حد.....
۱۸۵	۱ - معاونت در شرب خمر.....
۱۸۶	۲ - معاونت در محاربه.....
۱۸۷	ج- معاونت به عنوان جرم مستقل در جرائم مستوجب قصاص.....
۱۸۸	۱ - معاونت در قتل از طریق بمساک.....
۱۸۸	۲ - معاونت در قتل از طریق اکراه.....
۱۹۰	۳ - معاونت در قتل از طریق نظارت:.....
۱۹۰	گفتار دوم - معاونت در جرم به عنوان جرم مستقل در حقوق انگلستان.....
۱۹۱	گفتار سوم - معاونت در جرم به عنوان مستقل در حقوق لبنان.....
۱۹۲	گفتار چهارم - مطالعه تطبیقی.....
۱۹۴	نتیجه گیری و پیشنهاد.....
۱۹۵	الف - نتیجه گیری.....
۱۹۶	ب - پیشنهاد.....
۱۹۸	ضمائم.....
۲۰۱	فهرست منابع.....
۲۰۲	الف - کتب فارسی.....
۲۰۵	ب - کتب عربی.....
۲۰۸	ج - کتب انگلیسی.....

مقدمه

انسان موجودی است اجتماعی که برای امکان ادامه حیات، ذاتاً گرایش به همکاری و هم‌نوایی دارد. بدین منظور تمام همت خویش را مصروف اجتماعی شدن و انجام امور از طریق جمع می‌نماید.

اشتراک مساعی جامعه بشری را همواره در جهت پیشرفتهای علمی و تکنولوژیک یاری داده، ترقی و اعتلای آن را باعث می‌گردد. به جرأت می‌توان اذعان نمود، مسیر تکامل بشری در پهنه اجتماع گسترانیده شده است. آنچه تا کنون بیان گردید جنبه مثبت همکاری انسانهاست که ثمرات و نتایج مفید آن بر کسی پوشیده نیست. لیکن همچون تمامی اصول علمی که به نوعی مشمول استثنائات متعدد هستند، همکاریهای بشری نیز گاه فاقد مزایای فوق است.

طبع منفعت طلب انسان وی را وادار می‌سازد تا برخلاف تمامی هنجارهای اجتماع عمل نموده و دست به اعمالی ناخوشایند و محل نظام گروهی زده و جهت نیل به اهداف بزهکارانه خویش از هیچ سعی و کوششی دریغ نرزد.

گابریل تارد در کتاب فلسفه جزایی خود قاعده تقلید افراد از یکدیگر را در اجتماع بیان می‌کند. مخصوصاً این موضوع را روشن می‌سازد که به چه نحو در اثر تماس افراد با هم بغضی غرایز در حال رکود و خواب ناگهان بیدار می‌شود و به اوج قدرت می‌رسد و نتیجه این حالت ارتکاب اعمال جنایت آمیزی است که اگر درباره فرد فرد آن اجتماع جداگانه تحقیق و دقت شود معلوم می‌گردد که هیچ کدام، تنهایی قادر به ارتکاب آن عمل نبوده‌اند.^۱

هنگامی که گروهی از افراد گرد یکدیگر آمده و با طراحی برنامه‌های خلاف نظام اجتماعی و نامشروع سعی در رسیدن به اهداف خوش دارند نوعی همکاری منفی شکل می‌-

۱. عزیزالله ملک اسماعیلی، حقوق جزای عمومی (آبی جا): انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۵، ص ۱۳۹.

گیرد که تظاهر خارجی آن افکار چیزی جز ارتکاب جرم نیست. بدین لحاظ لازم است با شناخت زمینه‌ها، انواع، ابعاد و نتایج همکاری مخرب بشری تدابیری جهت پیشگیری از آنها اندیشیده شود.

الف - تعریف مسأله و بیان سؤال‌های اصلی تحقیق

یکی از مسائل مهم و اساسی حقوق جزای عمومی که از گذشته تا به حال در نظام کیفری بسیاری از کشورها مطرح است بحث معاونت در جرم می‌باشد. در ارتکاب هر جرمی ممکن است افراد مختلف و تحت عناوین متفاوت دخالت نمایند. این افراد را در چهار دسته طبقه بندی نموده‌اند که اصطلاحاً مباشر، شریک، معاون و مسبب جرم گفته می‌شوند.

هنگامی که عملیات مجرمانه توسط گروهی از افراد شکل می‌گیرد مقامات تعقیب و رسیدگی کننده تمامی دست اندرکاران فعل مجرمانه را در قبال آن مسئول شناخته و برای تعیین مسئولیت کیفری هر یک اقدام می‌نمایند، لیکن قبل از چنین اقدامی لازم است با استناد به مواد قانونی و اصول حاکم بر قواعد و قوانین جزایی، میزان مداخله افراد و تأثیر اعمال هر یک بر وقوع جرم مشخص گردد.

در این تحقیق نوع خاصی از مداخله در عمل مجرمانه (معاون جرم) در میان سایر مداخله کنندگان در جرم مشخص گردیده و به بررسی تطبیقی قوانین و مقررات حاکم بر این نهاد میان سه نظام کیفری ایران، لبنان و انگلستان پرداخته شده است. معاون شخصی است که مجرم اصلی را در وقوع جرم کمک و مساعدت نموده است بدون اینکه در عملیات اجرایی جرم مداخله داشته باشد. سؤال این است که اصولاً چرا چنین فردی مجرم شناخته شده است؟ مصادیق لازم به منظور تحقق معاونت در جرم در قوانین جزایی سه کشور ایران، لبنان و انگلستان چه مواردی است؟ آیا این مصادیق منحصر به موارد تعیین شده قانونی است؟ رفتار مادی لازم جهت تحقق معاونت در جرم در این سه نظام کیفری صرفاً به شکل فعل مثبت است یا ترک فعل نیز می‌تواند مصادیق معاونت محسوب گردد؟ آیا مسئولیت معاون نشأت گرفته از مسئولیت مباشر جرم است یا بایستی برای آنچه عملاً انجام داده است مجازات شود؟ برای توجیه مسئولیت کیفری معاون جرم ارتکاب چه مقدار فعل از سوی کمک کننده ضروری

است؟ آیا وجود توافق قبلی یا هدف مشترک به شرط تحقق نهاد مزبور در این سه نظام کیفری است؟ هرگاه توافق قبلی یا هدف مشترک وجود نداشته باشد ولی متهم (معاون) اتفاقاً در صحنه جرم حاضر باشد وضعیت چگونه خواهد بود؟ با توجه به موارد فوق سؤالیهای اصلی تحقیق عبارتند از:

- ۱- آیا بزه معاونت در جرم نوعی بزه عاریتی است یا جرم مستقل محسوب گردد؟
- ۲- ارکان و عناصر تحقق معاونت در جرم در این سه نظام چگونه ترکیب می‌شوند؟

ب - فرضیه‌ها

- ۱- در هر سه نظام کیفری معاونت، عنوان مستقل مجرمانه نیست، بلکه امری فرعی و تبعی بوده و تحقق آن مستلزم وجود فعل مجرمانه اصلی است.
- ۲- در هر سه نظام کیفری وجود رابطه سببیت میان عنصر مادی جرم اصلی و مساعدت معاون ضروری است و معاون باید در انجام اعمال خویش از عنصر روانی لازم (اراده و قصد مجرمانه) برخوردار باشد.

ج - سابقه و پیشینه تحقیق

بررسی تطبیقی بزه معاونت در جرم در حقوق کیفری ایران، لبنان و انگلستان از موضوعات جدیدی است که سابقه تحقیق ندارد. تنها برخی از حقوقدانان در این زمینه به ترجمه متون انگلیسی و عده‌ای نیز به مقایسه تطبیقی قوانین مربوط به حقوق جزای عمومی ایران با حقوق جزای عمومی برخی کشورها نظیر فرانسه و اردن و لبنان از طریق ترجمه صرف قوانین جزایی این کشورها پرداخته‌اند. بدون اینکه به تفصیل به جزئیات مربوط به این قوانین پردازند. همچنین مطالعات تطبیقی‌ای در زمینه معاونت در جرم میان حقوق کیفری ایران با حقوق کیفری کشورهای چون فرانسه و آمریکا در سال ۱۳۷۸ در قالب پایان‌نامه نگارش یافته است. ولیکن در خصوص موضوع مطروحه تا کنون مطالعه تطبیقی به صورت تفصیلی میان نظام کیفری کشورمان با حقوق کشورهای عربی چون لبنان و نیز برخی کشورهای مبتنی بر حقوق عرفی (Common Law) نظیر انگلستان به عمل نیامده است.

د - ضرورت انجام تحقیق

جرم شناختن اعمال کسانی که در عملیات اجرایی جرم شرکت ندارند و صرفاً یاری دهنده مباشر در ارتکاب جرم هستند از جمله موضوعاتی است که از دیرباز تا کنون مبتلابه نظام‌های کیفری دنیا بوده و کمک کنندگان و مساعدت کنندگان در جرم تحت عنوان معاون قابل تعقیب و مجازات شناخته شده‌اند و لیکن موضع کیفری کشورهای مختلف دنیا در قبال برخورد با اعمال مجرمانه معاون و نیز مسئولیت کیفری وی متفاوت می‌باشد. از این رو ضروری است تا به منظور آشنایی با نظام کیفری سه کشور ایران، لبنان و انگلستان در خصوص وجوه اشتراک و افتراق این سه نظام کیفری و نیز بررسی نقاط ضعف و قوت آنها در زمینه موضوع مورد بحث مطالعه‌ای تطبیقی صورت گیرد.

ه - اهداف

۱- اولین هدفی که از انجام این تحقیق مد نظر است بررسی عناصر تشکیل دهنده بزه معاونت در جرم در سه کشور ایران، لبنان و انگلستان و به تبع آن بررسی وجوه اشتراک و افتراق این سه نظام کیفری و استفاده از نقاط قوت قوانین کیفری آنها در زمینه موضوع مورد بحث می‌باشد.

۲- هدف دوم از انجام تحقیق استفاده از نوآوریهای سایر نظام‌های حقوقی در زمینه موضوع مطروحه می‌باشد.

و - روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان‌نامه روش تحلیلی و توصیفی است که بر اساس منابع کتابخانه‌ای موجود صورت گرفته است. پس از تعیین موضوع پایان‌نامه، جهت تهیه فیش از کتب فارسی، انگلیسی و عربی به مراجع مختلفی از جمله کتابخانه‌های دانشکده‌های حقوق مراجعه شد که در جهت جمع‌آوری مطالب بسیار ارزشمند بود. همچنین متون عربی فقهی نیز بررسی گردیده و نکات لازم فیش برداری شد و در نهایت به تجزیه و تحلیل مطالب پرداخته و با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی به یافتن پاسخ سؤالات تحقیق و اثبات یا رد فرضیه‌ها و نیز نظرات نهایی مرتبط با موضوع پایان‌نامه پرداختیم.

ز - سازماندهی تحقیق

این پایان‌نامه در سه فصل تنظیم شده است: فصل اول را به کلیات بحث معاونت در جرم از قبیل: واژه‌شناسی و تعریف، مبانی نظری معاونت در جرم و تاریخچه معاونت در جرم در حقوق ایران و مطالعه تطبیقی با حقوق لبنان و انگلستان اختصاص داده‌ایم. در فصل دوم عناصر و ارکان تشکیل دهنده معاونت در ارتکاب جرم (قانونی، مادی و روانی) با تمامی جزئیات آن در حقوق سه کشور مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم چگونگی محاکمه و مجازات معاون و فروعات مربوط به بحث معاونت در ارتکاب جرم مورد توجه قرار گرفته است.

فصل اول:

کلیات

مبحث اول - واژه‌شناسی و تعریف

گفتار اول - واژه‌شناسی

الف- معنای لغوی معاونت در فرهنگهای عربی

واژه معاونت (به ضم میم و فتح واو و نون) واژه‌ای برگرفته از زبان عربی است. این واژه از ریشه «عون» و مصدر ثلاثی مزید از باب «مفاعلة» می‌باشد. در کتابهای لغتی که به زبان عربی تدوین شده‌اند معانی مختلفی را برای این واژه ذکر کرده‌اند:

«المعاونة: المؤازرة، المساعدة»^۱ یعنی: کسی که کمک و یاری می‌کند.

«و تعاونوا علی و اعتنوا: اعان بعضهم بعضاً» و «اعتنوا و أعتانوا: إذا عاون بعضهم بعضاً» و «تعاوناً: أعان بعضنا بعضاً»^۲ بعضی از ایشان بعضی دیگر را یاری کردند.

در برخی از فرهنگها تمامی کلمات «معاونة، اعانة، تعوین و عون» را به یک معنی دانسته‌اند: «عونه علی الشیء تعویناً و عاونه معاونة و عواناً و اعانة: ساعده»^۳ یعنی: او را کمک کرد.

در برخی دیگر از فرهنگها آمده است: «عَوْنٌ تعویناً و عاون معاونةً و عواناة علی الشیء:

۱. انطوان نعمه و دیگران، المنجد الوسيط فی العربیة المعاصره (بیروت: دارالمشرق، ۲۰۰۳ م)، ص ۷۷۱.

۲. ابرالفضل جمال الدین محمد بن مکرم (ابن منظور)، لسان العرب (بیروت: دار صار، الطبعة الاولى، ۱۴۱۰ هـ - ۱۹۹۰ م)، المجلد الثالث عشر، صص ۲۹۸ - ۲۹۹.

۳. سعید الخوری الشرتونی، اقرب الموارد فی فصیح العربیة و الشوارد (قم: منشورات المکتبه آیت الله المرعشی النجفی، ۱۴۰۳ هـ . ق)، الجزء الثاني، ص ۸۵۰.

ساعده» و «تعاون و اعتون القوم: اعان بعضهم بعضاً»^۱ یعنی: بعضی از ایشان بعضی دیگر را یاری کردند.

عده‌ای نیز در بیان معانی لغوی معاونت می‌گویند: «عَوْنُهُ تَعْوِينًا و عَاوَنَهُ مَعَاوَنَةً و عَوَانًا و اعانته اعانته علی الشیء: به او کمک کرد».^۲

همچنین در زبان عربی واژه‌ای تحت عنوان «معین» آمده است که این واژه اسم فاعل از باب افعال بوده و مترادف با معاونت می‌باشد و به معنای مساعد، یاور، وردست و کمک است.^۳ همین واژه در کتاب «المنجد الوسیط فی العریبة المعاصرة» به این معنا آمده است: «المعین: من ینصرو یمین - من یقوم لمعاونة»^۴ یعنی: کسیکه کمک و یاری می‌کند.

ب- معنای لغوی معاونت در فرهنگ‌های فارسی

در فرهنگ‌های فارسی نیز برای واژه «معاونت و معاون» معانی ذکر شده است.

در لغت نامه دهخدا، «معاونة» به معنای «دستگیری و مددکاری، یآوری، یاری و یاریگری» و واژه «معاون» در معنای فاعلی آن یعنی یاری کننده، دستگیر و مددکار و معین و یاور آمده است.^۵

در فرهنگ فارسی عمید، برای واژه «معاونت» معنای «به یکدیگر کمک کردن و یاری کردن» و برای واژه «معاون» علاوه بر معنای کمک کننده و یاری کننده، معنای «دستیار» را آورده است.^۶

در فرهنگ فارسی معین واژه «معاونت» به معنای «یاری دادن، کمک کردن، یاری و

۱. لوئیس معلوف، المنجد فی اللغة و الاعلام (بیروت: دارالمشرق، چاپ ۳۳، ۱۹۹۲ م)، ص ۵۳۹.

۲. محمد بندر ریگی، المنجد الطلاب (تهران: انتشارات اسلامی، چاپ هشتم، ۱۳۷۱)، ص ۳۸۵.

۳. الیاس انطون الیاس و ادوارا الیاس، قاموس الیاس العصری (بیروت: دارالجیل، ۱۹۷۹ م)، ص ۴۶۷.

۴. انطون نعمه و دیگران، پیشین، ص ۷۷۱.

۵. علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا (تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷)، ج ۱۳، ص

۲۱۱۰۶ - ۲۱۱۰۷.

۶. حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید (تهران: مؤسسه انتشارات امیر کبیر، چاپ دهم، ۱۳۷۶)، صص ۱۱۰۰ - ۱۱۰۱.